עָמָךְ', דהיינו, שיתייצבו אתך באהל מועד, ומשמעות תיבת 'עָמָךְ' היא וְאַתְּ בַּהֲרֵיהוּ – שאתה משה עמהם, ומכאן יש ללמוד שהיה משה נמנה במנין הסנהדרין, ולפיכך יש להצריך לדורות שיהיו שבעים ואחד זקנים בסנהדרין גדולה.

מבררת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה הסובר שמשה אינו נמנה במנין הסנהדרין, כיצד יבאר את תיבת 'עמך'. מבארת הגמרא: 'עָמָךְ' מְשׁוּם שְׁכִינָה, כלומר, ציוה הקדוש ברוך הוא שיעמדו הזקנים יחד עם משה מחוץ לאהל מועד, ולא יכנסו בתוכו משום כבוד השכינה.

שבה הגמרא ומבררת: וְרַבָּנָן, מה יענו לטענתו של רבי יהודה, הרי אף לשיטתם יש לומר 'עמך משום שכינה', ואם כן מנין להם שהיה משה נמנה עם הזקנים. מבארת הגמרא: שאכן אף הם מודים שאין להוכיח מתיבת 'עמך', אלא שדורשים ממקום אחר, אָמַר קְרָא (במדבר יא יז) 'וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם', ומשמעות תיבת אִתְּךָ היא וְאַתְּ בַּהֲרֵיהוּ – שתהיה אתה עמהם במנין הסנהדרין.

שבה הגמרא ומבררת: וְרַבִּי יְהוּדָה הסובר שלא היה משה נמנה עמהם, כיצד יבאר את תיבת 'אתך'. מבארת הגמרא: אִתְּךָ בְּדוֹמִין לְךָ, דהיינו, שמתיבה זו יש ללמוד שעל דייני הסנהדרין להיות מיוחסים ונקיים מכל פגם משפחה כפי שהיה משה.

שבה הגמרא ומבררת: וְרַבָּנָן הסוברים שיש ללמוד מתיבת 'אתך' שהיה משה נמנה עם הסנהדרין, אם כן מנין יש ללמוד לפי שיטתם שצריך שיהיו הדיינים דומים למשה. מבארת הגמרא: שדבר זה מִן המקרא (שמות יח כב) 'וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ' נָפְקָא – משם יש ללמוד זאת, וְאף שמקרא זה עוסק רק בסנהדרין קטנה, מכל מקום יָלְפָא – יש ללמוד דין סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה מִדִּין סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, ונמצא שתיבת 'אתך' שבמקרא 'ונשאו אתך במשא העם' מיותרת לדרשה, ולפיכך יש ללמוד משם שהיה משה נמנה במנין הזקנים, ויחד עמו מנתה הסנהדרין שבעים ואחד דיינים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין בחירת שבעים הזקנים במדבר: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר במקרא (במדבר יא כו) 'וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה', והם אלדד ומידד, שלא יצאו לאהל מועד עם שאר הזקנים אלא נתנבאו במחנה, יֵשׁ אוֹמְרִים שהכוונה בזה שפתקיהם של אלדד ומידד בְּקַלְפֵּי [־כלי שבו מניחים את פתקי הגורל] נִשְׁתַּיְּירוּ, מאחר שהם לא באו להוציאם, שֶׁשִּׁבְּשָׁה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה 'אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל' כדי להושיבם בסנהדרין, אָמַר מֹשֶׁה כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה, מאחר ואין מספר שבעים מתחלק בשוה לשנים עשר שבטים, אם אֶבְרוֹר שִׁשָּׁה זקנים מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, ובסך הכל שבעים ושנים זקנים, נִמְצְאוּ שְׁנַיִם יְתֵירִים על השבעים, ואם אֶבְרוֹר חֲמִשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, ובסך הכל ששים זקנים, נִמְצְאוּ עֲשָׂרָה חֲסֵרִים למנין, ואם אֶבְרוֹר שִׁשָּׁה זקנים מִשֵּׁבֶט וָה, כלומר מעשרה שבטים, וַחֲמִשָּׁה זקנים מִשֵּׁבֶט וָה – משני שבטים, ובכך יעמוד המנין על שבעים זקנים, אם כך אעשה חֲרֵינִי מַטֵּיל קְנָאָה בֵּין הַשְּׁבָטִים, שיתרעמו שני השבטים מדוע לא נבחרו מהם אלא חמשה. מֶה עָשָׂה משה, בֵּירֵר שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה זקנים מכל שבט, ובסך הכל שבעים ושנים זקנים, וְהֵבִיא שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם פִּיתְקִין, עַל שִׁבְעִים פתקים כָּתַב 'זָקֵן', וּשְׁנַיִם מן הפתקים הִנִּיחַ חָלָק ולא כתב עליהם מאומה, בָּלַל – עירב את כל הפתקים יחדיו, וְנָתַן בַּקַּלְפֵּי, וְאָמַר לָהֶם לשבעים ושנים הזקנים שנבחרו, בּוֹאוּ וּטְלוּ את פִּיתְקֵיכֶם מן הקלפי, כָּל מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ פתק שעליו כתוב 'זָקֵן', אָמַר לו משה כְּבָר קִדַּשְׁתָּךְ שָׁמַיִם, כלומר, בחרו בך מן השמים לישב בסנהדרין, וּמִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ פתק חָלָק, אָמַר לו משה, הַמָּקוֹם [־הקדוש ברוך הוא] לֹא חָפַץ בְּךָ, אֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ – מה יכול אני לעשות.

ועל פי זה מבוארת כוונת הברייתא 'בקלפי נשתיירו', שאלדד ומידד היו מן שבעים ושנים הזקנים שנבחרו מכל ישראל, אלא שלא הלכו לקלפי ליטול את פתקיהם מאחר שהיו יראים שיעלה בידם פתק חלק, ושאר שבעים הזקנים הלכו ונטלו פתקים מן הקלפי, ושנים מהם עלה בידם פתק חלק, ונמצא שנותרו בקלפי שני הפתקים של אלדד ומידד שעליהם נכתב 'זקן'.

הברייתא מוסיפה שמצינו גורל כעין זה לגבי פדיון בכורי ישראל בלויים: כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר – מצינו כענין זה במקום אחר, נאמר במקרא (במדבר ג מז) 'וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת', שציוה הקדוש ברוך הוא למשה ליטול חמשה שקלים ממאתים שבעים ושלשה בכורים מישראל שלא היו לויים כנגדם לפדותם, אֲמַר מֹשֶׁה כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה לָהֶן לְבכורי יִשְׂרָאֵל, אִם אוֹמַר לוֹ לבכור תֵּן לִי חמשה שקלים בִּפְדְיוֹנְךָ וְצֵא, יֹאמַר לִי כְּבָר פְּדָאנִי בֶּן לֵוִי, שאני מן העשרים ושנים אלף בכורים שיש בן לוי בנגדם לפדותם, ולא מן המאתים שבעים ושלשה שצריכים לפדות עצמם בממון. מָה עָשָׂה, הֵבִיא עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלָפִים של פִּיתְקִין, וְכָתַב עֲלֵיהֶן 'בֶּן לֵוִי', וְעוֹד שִׁלְשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתַיִם פתקים אחרים כָּתַב עֲלֵיהֶן 'חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים', בָּלַל – עירב את כל הפתקים יחד וְנָתַן בַּקַּלְפֵּי, וְאָמַר לָהֶן לכל בכורי ישראל, בואו וּטְלוּ את פִּיתְקֵיכֶם, מִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ פתק שבו נכתב 'בֶּן לֵוִי', אָמַר לו משה כְּבָר פְּדָאָךְ בֶּן לֵוִי, ואינך זקוק ליתן חמשה שקלים בפדיונך, וּמִי שֶׁעָלָה בְיָדוֹ פתק שבו נכתב 'חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים', אָמַר לו משה תֵּן כסף פִּדְיוֹנְךָ וְצֵא.

הברייתא מביאה דעה נוספת בביאור המקרא 'וישארו שני אנשים במחנה': רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אלדד ומידד בַּמַּחֲנֶה נִשְׁתַּיְּירוּ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה 'אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ', אָמְרוּ אֶלְדָּד וּמֵידָד אֵין אָנוּ רְאוּיִין לְאוֹתָהּ גְּדוּלָּה – אין אנו ראויים לכבוד זה להיות שופטים על ישראל, ועל כן אף שנבחרו בכלל הזקנים לא יצאו עמם לאהל מועד, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וּמִיעַטְתֶּם [־הקטנתם] את עַצְמְכֶם, חֲרִינִי מוֹסִיף גְּדוּלָּה עַל גְּדוּלַּתְכֶם, וּמַה גְּדוּלָּה הוֹסִיף לָהֶם יותר משאר הזקנים שנבחרו מבני ישראל ונתנבאו באהל מועד, שֶׁהַנְּבִיאִים כּוּלָּן – כל אותם שבעים זקנים ששרתה עליהם רוח נבואה, נִתְנַבְּאוּ רק באותה שעה ראשונה שעמדו סביבות אהל מועד, וְפָסְקוּ לאחר מכן להתנבא, וְהֵם – אלדד ומידד, נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָסְקוּ מנבואתם.

הברייתא מביאה מחלוקת תנאים איזו נבואה נתנבאו אלדד ומידד: וּמַה נְּבוּאָה נִתְנַבְּאוּ אלדד ומידד, אָמְרוּ מֹשֶׁה רבינו מֵת, וִיהוֹשֻׁעַ מְכַנְּסִים אֶת בני יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עַל עֶסְקֵי הַשְּׂלָיו הֵן היו מִתְנַבְּאִים, וכך היו אומרים 'עֲלִי שְׂלִיו עֲלִי שְׂלִיו', דהיינו, שיעלה העוף ששמו שליו על המחנה. רַב נַתָּן אָמַר, עַל עֶסְקֵי מלחמת גּוֹג וּמָגוֹג הָיוּ מִתְנַבְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לח יז) בנבואות העוסקות במלחמת גוג ומגוג, 'כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים, הַאַתָּה הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים קַדְמוֹנִים בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים לְהָבִיא אוֹתְךָ עֲלֵיהֶם' וגו', אַל תִּיקְרֵי 'שָׁנִים' אֶלָּא 'שְׁנַיִם', וְאֵיזוּ הֵן שְׁנַיִם נְבִיאִים שֶׁנִּתְנַבְּאוּ בְּפֶרֶק זמן אֶחָד נְבוּאָה אֶחָת, הֲוֵי אוֹמֵר אלו אֶלְדָּד וּמֵידָד, ונמצא, שעל מלחמת גוג ומגוג נתנבאו.

אָמַר מַר, כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן נִתְנַבְּאוּ וּפָסְקוּ, וְהֵן [־אלדד ומידד] נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָסְקוּ. מבררת הגמרא: מָנָא לָן דְּפָסְקוּ – מנין ששאר הזקנים נתנבאו רק לאותה שעה ופסקו, אִילֵימָא – אם נאמר שיש ללמוד דבר זה מִדִּכְתִיב לגבי שאר הזקנים 'וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ', ויש לפרש הכוונה בזה שלא הוסיפו עוד להתנבאות, אֶלָּא מַעֲתָּה כיצד יש לפרש את המקרא (דברים ה יט) לגבי קול השכינה במעמד הר סיני 'קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף', הֲכִי נַמִּי דְּלֹא אוֹסִיף הוּא – האם גם שם ניתן לבאר שהכוונה בזה שהקול לא הוסיף לדבר, הרי קול השכינה אינו פוסק לעולם, אֶלָּא בהכרח צריך לומר שכוונת הכתוב 'ולא יסף' דִּלְא פָּסַק הוּא – שלא הפסיק, ואם כן גם לגבי הזקנים שנאמר בהם 'ויתנבאו ולא יספו' יתכן לפרש כן, שלא פסקה נבואתם, ומנין יש לומר שלא נתנבאו אלא באותה שעה.

מבארת הגמרא: שיש ללמוד ענין זה מחילוק הלשון שנאמר בין נבואת שאר הזקנים לנבואת אלדד ומידד, אֶלָּא הָכָא לגבי נבואת שאר הזקנים כָּתִיב 'וַיִּתְנַבְּאוּ' שהוא לשון עבר, דהיינו שנתנבאו ופסקו, אבל הָתָם לגבי נבואת אלדד ומידד כָּתִיב 'מִתְנַבְּאִים' שהוא לשון הווה, דהיינו, שֶׁעֲדַיִן מִתְנַבְּאִים הם וְהוֹלְכִים, שלא פסקה נבואתם לעולם.

הגמרא שבה לדון במחלוקת התנאים על מה נתנבאו אלדד ומידד: שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת הֵיינוּ דִּכְתִיב (במדבר

המשך בעמוד רכא

יא כח) **'אֲדוֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם'** – לדעת הסובר שאלדד ומידד נתנבאו על שעתיד משה למות, מבואר מדוע כעס עליהם יהושע וביקש ממשה רבינו לכלוא אותם, מאחר שסבר שלא היה להם להתנבא כן, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר חָנָךְ תַּרְתֵּי** – אבל לפי שתי הדיעות הנוספות בזה, שנתנבאו על השליו או על מלחמת גוג ומגוג, **מַאי אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם** – מדוע כעס יהושע וביקש ממשה לכולאם. משיבה הגמרא: **דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא** – משום שלא נהגו בדרך ארץ בכך שהתנבאו בפני משה רבם, **דַּהֲוָה לֵיהּ** – שהרי זה **כְּתַלְמִיד הַמּוֹרֶה הֲלָכָה לְפָנֵי רַבּוֹ.**

עוד שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר חָנָךְ תַּרְתֵּי, הֵיינוּ דִּכְתִיב** (שם כט) **'מִי יִתֵּן'** – לדעת הסוברים שאלדד ומידד נתנבאו על אלו שני הדברים, עלי שליו ועסקי גוג ומגוג, מבוארת תשובת משה ליהושע 'מי יתן כל עם ה' נביאים', ששמח בכך שהם מתנבאים, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת** – אך לדעת הסובר שנתנבאו על מיתת משה, יש לתמוה על תשובתו, **וכי מֵינָח הָוֶה נִיחָא לֵיהּ** – האם נוח היה לו בנבואתם שעתיד הוא למות. משיבה הגמרא: **לָא קַיְימוּהּ כַּמָּה** – יהושע לא סיים לומר את כל הענין בפני משה, ולא אמר לו אלא שהם מתנבאים במחנה, בלא לפרט את תוכן נבואתם.

מבררת הגמרא: **מַאי** – מה היא כוונת דברי יהושע 'אדוני משה **כְּלָאֵם'.** ומבארת: **אָמַר** לֵיהּ יהושע למשה, **הַשַּׁל עֲלֵיהֶן** – על אלדד ומידד לעסוק **בְּצָרְכֵי צִיבּוּר, וְהֵן כָּלִין מֵאֵילֵיהֶן** – ונבואתם תכלה מאליה, מאחר שאין הנבואה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה, והעוסק בצרכי ציבור אינו שרוי בשמחה.

שנינו במשנה לגבי מנין עשרים ושלשה דיינים בסנהדרין קטנה, שצריך 'עדה [־עשרה] שופטת ועדה מצלת', דהיינו עשרים דיינים, **וּמַנַּיִן לְהָבִיא עוֹד שְׁלֹשָׁה,** מאחר שצריך הטיה לרעה על פי שנים, דהיינו עשרה מזכין ושנים עשר מחייבין, ומכין שאין עושים בית דין שקול נמצא שצריך עשרים ושלשה.

מקשה הגמרא: מאחר ויש להוסיף עוד דיין כדי שלא יהיה בית דין שקול, **סוֹף סוֹף** הטיה **לְרָעָה עַל פִּי שְׁנַיִם לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ** – נמצא שאין אפשרות שיטה הדין לרעה על פי שני דיינים, שהרי **אִי אַחַד עָשָׂר** דיינים **מְזַכִּין** את הנידון **וּשְׁנַיִם עָשָׂר** דיינים **מְחַיְּבִין** אותו, **אַכַּתִּי חַד הוּא** – עדיין אין כאן הטיה לרעה אלא על פי אחד, **וְאִי עֲשָׂרָה** דיינים **מְזַכִּין** אותו **וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר** דיינים **מְחַיְּבִין** אותו, אם כן **תִּלְתָּא חָוֹ** – יש כאן הטיה לרעה על פי שלשה ולא על פי שנים, ובמשנה נתבאר שצריך שתהא אפשרות של הטיה לרעה על פי שנים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אִי אַתָּה מוֹצֵא** הטיה לרעה על פי שנים **אֶלָּא** באופן שיש אחד עשר דיינים המזכים את הנידון ואחד עשר מחייבים, ואחד הדיינים אינו יודע כיצד להכריע הדין, **וּבְאוֹפֶן כּזֶה הדין הוּא שמּוֹסִיפִין** על מספר הדיינים עוד שנים, ואותו אחד שאינו יודע אינו נמנה עתה בין הדיינים, ונמצא שאם אותם השנים יחייבו את הנידון, יהיו אחד עשר מזכים ושלשה עשר מחייבים, ויש כאן הטיה לרעה על פי שנים, **וְאוֹפֶן** זה הוא **לִדְבְרֵי הַכֹּל.** ויש**נוֹ** אופן נוסף של הטיה לרעה על פי שנים, **בְּדִין** הבא לפני **סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שִׁבְעִים** – אופן זה הוא רק לשיטת רבי יהודה, הסובר שישנם שבעים דיינים בסנהדרין גדולה, ונמצא שאם שלשים ושמה מחייבים ושלשים וארבעה מזכים יש כאן הטיה לרעה על פי שנים, אך לדעת חכמים הסוברים שיש שבעים ואחד דיינים בסנהדרין גדולה, אין כאן אפשרות של הטיה לרעה על פי שנים.

הגמרא מבארת הדין בשמוסיפים על מספר הדיינים: **וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ,** בְּאופן שנחלקו הדיינים ביניהם, אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אינו יודע, **ומוֹסִיפִין** עוד שנים על מספר הדיינים, אזי **עוֹשִׂין בֵּית דִּין** שמספר חבריו **שָׁקוּל אפילו לְבַתְּחִילָּה.** כלומר, אף שכלל הוא בידינו שאין עושים בית דין שמספר הדיינים שבו שקול זה כנגד זה, כדי שאם יחלקו ביניהם ניתן יהיה להכריע על פי הרוב, מכל מקום באופן זה שצריך להוסיף על מספר הדיינים אין חוששים לכך, ועושים בית דין של עשרים וארבעה דיינים.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא,** שהרי מבואר במשנה להלן (מ.) שאם אחד הדיינים אינו יודע מוסיפים עוד שנים, ונמצא שעתה מספר הדיינים שקול הוא, שהרי זה שאינו יודע אינו מן המנין, ומה בא לחדש רבי אבהו. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא דַּהַאי דְּקָאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ כְּמַאן דְּאִיתֵיהּ דָּמֵי** – שאותו דיין שאמר איני יודע עדיין נמנה במספר הדיינים, **וְאִי אָמַר מֵילְּתָא שָׁמְעִינַן לֵיהּ** – ואם יאמר איזה דבר יש לשמוע לו, ונמצא שאין מספר הדיינים שקול שהרי יש כאן עשרים וחמשה דיינים, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך הוצרך רבי אבהו להשמיענו, **דַּהַאי דְּקָאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ כְּמַאן דְּלֵיתֵיהּ דָּמֵי** – שאותו שאמר איני יודע הרי הוא כמי שאינו יושב בבית הדין, **וְאִי אָמַר טַעֲמָא לָא שָׁמְעִינַן לֵיהּ** – ואם יאמר איזה טעם אין שומעים לו, ונמצא שיש כאן עשרים וארבעה דיינים שהוא בית דין שקול.

הגמרא מביאה כמה דינים בענייני סנהדרין: **אָמַר רַב כָּהֲנָא,** דייני **הַסַּנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ כּוּלָּן לְחוֹבָה** – שנראה לכולם לחייב את הנידון, **פּוֹטְרִין אוֹתוֹ** לגמרי, **מַאי טַעֲמָא** – מה הוא טעם הדבר, **כֵּינָן דְּגָמְרִי** – מאחר שקבלה היא בידינו שצריך לעשות **הֲלָנַת דִּין** כדי **לְמֶעְבַד לֵיהּ זְכוּתָא,** כלומר, שאסור לפסוק את הדין לחובה באותו היום, אלא יש להלינו עד למחר, שמא בין כך ובין כך ימצאו לו הדיינים זכות, **וְהָנֵי תּוּ לָא חָזוּ לֵיהּ** – ודיינים אלו שדעת כולם היא לחייב את הנידון לא יראו לו מעתה שום זכות, על כן אין הם יכולים לדונו אלא צריכים לפוטרו בלא כלום.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מוֹשִׁיבִין דיינים **בְּסַנְהֶדְרִין, אֶלָּא** אנשים שהם **בַּעֲלֵי קוֹמָה** – גבוהים, **וּבַעֲלֵי חָכְמָה, וּבַעֲלֵי מַרְאֶה** נאה, **וּבַעֲלֵי זְקָנָה, וּבַעֲלֵי כְּשָׁפִים** – אנשים היודעים בכשפים, **וְעֵלִיהֶם** להיות **יוֹדְעִים בִּשְׁבָעִים לָשׁוֹן,** כדי **שֶׁלֹּא תְּהֵא הַסַּנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַמְתוּרְגְּמָן,** שאם לא יידעו בשבעים לשון ויבואו עדים המדברים בלשון שאין הדיינים מבינים, יצרכו הדיינים לשמוע את דבריהם על ידי מתורגמן, והרי זה 'עד מפי עד'.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֵין מוֹשִׁיבִין בַּסַּנְהֶדְרִין אֶלָּא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ מִן הַתּוֹרָה על ידי קל וחומר. **אָמַר רַב, אֲנִי אָדוֹן וַאֲטַהֲרֵנוּ** – אני אדון קל וחומר שיש בו בכדי לטהר את השרץ,

וּמַה נָּחָשׁ שֶׁנּוֹשֵׁךְ וּמֵמִית אָדָם וּבְהֶמְהּ, וְעַל יְדֵי כָּךְ הוּא מַרְבֶּה טוּמְאָה בָּעוֹלָם, בֵּין טוּמְאַת מֵת וּבֵין טוּמְאַת נְבֵילָה, וּמִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁמֵּת הוּא טָהוֹר מִלְּטַמֵּא אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בִּכְלַל שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים הַמְטַמְּאִים, שֶׁרֵץ שֶׁאֵינוֹ מֵמִית אֲחֵרִים, וְכִי מַמְעִיט אֵינוֹ מַרְבֶּה טוּמְאָה בָּעוֹלָם, הָאֵם אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהְא טָהוֹר בְּמוֹתוֹ. וְנִמְצָא, שֶׁאִם לֹא הָיְתָה הַתּוֹרָה מְטַמְּאתוֹ בְּמִפּוֹרָשׁ, הָיָה מָקוֹם לְטַהֲרוֹ מִקַּל וָחוֹמֶר.

דּוּחֶה הַגְּמָרָא אֶת דִּבְרֵי רַב: וְלֹא הִיא – אֵין זֶה קַל וָחוֹמֶר, שֶׁאֵין זוֹ חוֹמֶרָא מַה שֶּׁהַנָּחָשׁ מֵמִית וּמַרְבֶּה טוּמְאָה בָּעוֹלָם, מִידֵי דַּהֲוָה אַקּוֹץ בָּעֶלְמָא – כְּשֵׁם שֶׁמְּצִינוּ לְגַבֵּי קוֹץ, שֶׁאַף הוּא דּוֹקֵר וּמֵמִית וּמַרְבֶּה טוּמְאָה בָּעוֹלָם, וּמִכָּל מָקוֹם הוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא כְּלָל.

הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת כַּמָּה מִן הַדְּיָינִים צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּקִיאִים בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ שִׁבְעִים הַיּוֹדְעִים לְדַבֵּר בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, וְעוֹד אֶחָד שֶׁאַף שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְדַבֵּר בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל הוּא לִשְׁמוֹעַ וּלְהָבִין, אֵין מוֹשִׁיבִין בָּהּ סַנְהֶדְרֵי. וּבִסַּנְהֶדְרֵי קְטַנָּה שֶׁהִיתָה בְּעִיר בֵּיתָר חָוּוֹ [־הִיוּ] שִׁלְשָׁה דַּיָּינִים שֶׁיּדְעוּ לְדַבֵּר בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, וּבִיבְנֶה הָיוּ אַרְבָּעָה, וְאִלּוּ הֵן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי עֲקִיבָא, וְהָרְבִיעִי הוּא שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי, שֶׁהָיָה דָּן לִפְנֵיהֶם כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב בַּקַּרְקַע.

הַגְּמָרָא מַקְשָׁה עַל דִּבְרֵי רַב מִבְּרַייְתָא: מֵיתִיבִי, שִׁנּוּ בִּבְרַייְתָא שֶׁסַּנְהֶדְרִין שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית – שִׁיּוּשׁ בָּהּ שִׁלְשָׁה הַיּוֹדְעִים לְדַבֵּר בִּשְׁבִעִים לְשׁוֹן, הֲרֵי הִיא חֲמִשָּׁה וּכְשִׁירָה, וְאִם הִיא רְבִיעִית – שִׁיּוּשׁ בָּהּ אַרְבָּעָה הַיּוֹדְעִים לְדַבֵּר בְּכָל לָשׁוֹן, אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּה – אֵין סַנְהֶדְרִין הַטּוֹבָה הַיְמָנָה. מִבּוֹאַר מִדִּבְרֵי הַבְּרַייְתָא, שֶׁצְּרִיךְ לִפְחוֹת שְׁלֹשָׁה הַיּוֹדְעִים לְדַבֵּר בִּשְׁבִעִים לְשׁוֹן, וְשֹׁלֵא כִּדְבְרֵי רַב הַסּוֹבֵר שְׁדֵי בִּשְׁנַיִם הַיּוֹדְעִים לְדַבֵּר וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ וּמֵבִין.

מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: שְׁדִין זֶה בְּמִחְלוֹקֶת תַּנָּאִים הוּא שְׁנוֹי, וְהוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא – רַב סוֹבֵר כְּמוֹ תַּנָּא אַחֵר, דְּתַנְיָא בִּבְרַייְתָא, שֶׁסַּנְהֶדְרִין שֶׁהִיא שְׁנִיָּה – שִׁיּוּשׁ בָּהּ שְׁנַיִם הַיּוֹדְעִים לְדַבֵּר בְּכָל לָשׁוֹן, הֲרֵי הִיא חֲמִשָּׁה וּכְשִׁירָה, וְשִׁלִּישִׁית – אִם יֵשׁ בָּהּ שְׁלוֹשָׁה הַיּוֹדְעִים לְדַבֵּר בְּכָל לָשׁוֹן, אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּה – אֵין סַנְהֶדְרִין הַטּוֹבָה הַיְמָנָה. וּמִבּוֹאָר כִּדְבְרֵי רַב, שְׁדֵי בִּשְׁנַיִם הַיּוֹדְעִים לְדַבֵּר בְּכָל לָשׁוֹן.

הַגְּמָרָא מְפָרֶשֶׁת כַּמָּה כְּלָלִים לְגַבֵּי בִּינוּיֵיהֶם שֶׁל תַּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים בַּגְּמָרָא: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַלָּשׁוֹן 'הַלְמִידִין לְפָנֵי חֲכָמִים' אוֹמְרִים' וּבְיוֹצֵא בָּזֶה, הַכַּוָּונָה הִיא לְלֵוִי שֶׁהִיה לְמַד מֵרַבּוֹ, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַלָּשׁוֹן 'דָּנִין לְפָנֵי חֲכָמִים', הַכַּוָּונָה בָּזֶה לְשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא, וְחָנָן הַמִּצְרִי, וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי, שֶׁכָּל אֵלּוּ הֵם תַּלְמִידִים שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְכֹלל זְקֵנָה, וְהָיוּ יוֹשְׁבִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְדָנִים בְּהֶלְכָה וּמְשִׁיבִים לְקוּשִׁיוֹת הַזְּקֵנִים. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנִי – הָיָה שׁוֹנֶה בָּזֶה חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים, שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וּשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא, וְשִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי, חָנָן הַמִּצְרִי, וַחֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי, דְּהֵיינוּ, שֶׁהוֹסִיף אֶת שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי בִּכְלַל אֵלּוּ הַדְּנִים לִפְנֵי חֲכָמִים.

כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל' הַכַּוָּונָה הִיא לְרַב וּשְׁמוּאֵל, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל' הַכַּוָּונָה הִיא לְרַבִּי אֲבָּא. 'דַּיָּינֵי גּוֹלָה' הַכַּוָּונָה הִיא לְקָרְנָא, וְאִילּוּ 'דַּיָּינֵי דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל' הֵם רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי. 'דַּיָּינֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא' הַכַּוָּונָה הִיא לְרַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל, 'דַּיָּינֵי דִּנְהַרְדָּעָא' הוּא רַב אָדָא בַּר מָנְיוֹמִי. 'סָבֵי דְּסוּרָא' – הַזְּקֵנִים שֶׁל הָעִיר סוּרָא, הֵם רַב הוֹנָא וְרַב חִסְדָּא, וּ'סָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא' הֵם רַב יְהוּדָה וְרַב עֲנָנָא. 'חֲרִיפֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא' – הַחֲרִיפִים שֶׁל הָעִיר פּוּמְבְּדִיתָא, הֵם הָאַחִים עֵיפָה וַאֲבִימִי בְּנֵי אָדָם שְׁשָׁמוּ רָחָבָה, 'אָמוֹרָאֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא' הֵם רַבָּה וְרַב יוֹסֵף, 'אָמוֹרָאֵי דִּנְהַרְדָּעֵי' הַכַּוָּונָה הִיא לְרַב חָמָא. 'נְהַרְבְּלָאֵי מַתְנוּ' – בְּנֵי הַמָּקוֹם שְׁשָׁמוּ 'נְהַרְבְּלָא' הָיוּ שׁוֹנִים, הוּא רַמִּי בַּר בְּרֵבִי. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אָמְרֵי בֵּי רַב' – אָמְרוּ בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַב [מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַב], הַכַּוָּונָה בָּזֶה לְרַב הוֹנָא שֶׁהָיָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַב.

מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהֵרִי מְצִינוּ שֶׁאָמַר רַב הוֹנָא מִימְרָא בְּשֵׁם אָמְרֵי בֵּי רַב, וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּךְ שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אָמְרֵי בֵּי רַב' אֵין זֶה רַב הוֹנָא. מְתָרֶצֶת הַגְּמָרָא, שֶׁאֲכֵן אֵין זֶה רַב הוֹנָא אֶלָּא רַב הַמְנוּנָא, שֶׁהָיָה אַף הוּא תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַב.

כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא' – אָמְרוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא לְמַעֲרְבָה שֶׁל בָּבֶל, הַכַּוָּונָה בָּזֹאת לְרַבִּי יִרְמְיָה, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'שָׁלְחוּ מִתָּם' – שֶׁלְּחוּ מִשָּׁם, דְּהֵיינוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַכַּוָּונָה בָּזֹאת לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, וְכִשֶּׁנֶּאֱמַר 'מַחֲכוּ עָלַי בְּמַעֲרָבָא' – שְׁחִקּוּ עַל כָּךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַכַּוָּונָה בָּזֹאת לְרַבִּי אֶלְעָזָר.

מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: כֵּיצַד יִתְכַּן לוֹמַר שֶׁשְּׁלָחוּ מִתָּם' הוּא רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, וְהָא מְצִינוּ שֶׁשָּׁלְחוּ מִתָּם וְאָמְרוּ שֶׁלִּדְבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא הַדִּין כָּךְ וְכָךְ, וּמוּכָח שֶׁשְּׁלָחוּ מִתָּם' אֵין הַשּׁוֹלֵחַ רַבִּי יוֹסֵי בַּרַבִּי חֲנִינָא. מְתָרֶצֶת הַגְּמָרָא: אֶלָּא אִיפּוּךְ – אֲכֵן יֵשׁ לְהָפוֹךְ הַדְּבָרִים, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'שָׁלְחוּ מִתָּם' הַכַּוָּונָה הִיא לְרַבִּי אֶלְעָזָר, וְאִילּוּ כְּשֶׁנֶּאֱמַר 'מַחֲכוּ עָלַי בְּמַעֲרָבָא' הַכַּוָּונָה הִיא לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְכַמָּה יִהְא בָּעִיר וְיִהְא רָאוּי לְסַנְהֶדְרִין מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְכוּ'.

מְבָרֶרֶת הַגְּמָרָא: מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֲלוּ מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ – מַה מַּעֲשֵׂיהֶם, כְּלוֹמַר, מִנַּיִן יֵשׁ לוֹמַר חִשְׁבּוֹן זֶה. מְבָאֶרֶת הַגְּמָרָא: עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה מֵאַנְשֵׁי הָעִיר הֵם כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, דְּהֵיינוּ, הֵם הַדְּיָינִים שֶׁיִּשְׁבוּ בְּסַנְהֶדְרִין, וְכֵמוֹ כֵּן צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ בְּסַנְהֶדְרִין שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידִים שֶׁבְּכָל אַחַת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, כְּדֵי שֶׁאִם יִצְטָרְכוּ לְהוֹסִיף עַל הַדְּיָינִים יִהְיוּ אֵלּוּ מְזוּמָנִים לְכָךְ, חֲדֵי תִּשְׁעִים וְתַרְתֵּי – נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ עַם הַדְּיָינִים צָרִיךְ תִּשְׁעִים וּשְׁנֵים אֲנָשִׁים, וְעוֹד עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְהֵם עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים הַבְּטֵלִים מִכָּל מְלָאכָה וּמְזוּמָנִים לְהַקְדִּים לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁחֲרִית וְעַרְבִית, חֲדֵי מָאָה וּתְרֵי – מֵאָה וּשְׁנַיִם, וּשְׁנֵי סוֹפְרִים הַכּוֹתְבִים אֶת דִּבְרֵי הַדְּיָינִים, וּשְׁנֵי חַזָּנִין – שַׁמָּשֵׁי בֵּית הַדִּין, וּשְׁנֵי בַּעֲלֵי דִּינִין הַבָּאִים לְדִין לִפְנֵי הַדְּיָינִים, וּשְׁנֵי עֵדִים, וּשְׁנֵי עֵדִים זוֹמְמִין, כְּלוֹמַר, שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁיְּכוֹלִים לְהָזִים אֶת הָעֵדִים אִם יֹאמְרוּ שֶׁקֶר, וּשְׁנֵי זוֹמְמֵי זוֹמְמִין – וּשְׁנַיִם הָעֲשׂוּיִים לְהָזִים אֶת הַזּוֹמְמִים אִם הִזִּימוּ אֶת הָעֵדִים בְּשֶׁקֶר, חֲדֵי מָאָה וְאַרְבֵּיסַר – הֲרֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, וְנִמְצָא, שֶׁעֲדַיִין חֲסֵרִים שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים לְמִנְיַן מֵאָה וְעֶשְׂרִים.

וְתָנְיָא בִּבְרַייְתָא, שֶׁכָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים הַלָּלוּ הַמְפוֹרָשִׁים לְהַלָּן, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לָדוּר בְּתוֹכָהּ, וְאִלּוּ הֵן, הָאַחַד, בֵּית דִּין שֶׁמַּכִּין אֶת הַחַיָּבִים מַלְקוּת, וְעוֹנְשִׁין אֶת הָרְאוּיִים לְעוֹנֶשׁ. הַשֵּׁנִי, וְקוּפָּה שֶׁל צְדָקָה הַנִּגְבֵּית מִן הַתּוֹשָׁבִים בְּשָׁנִים – עַל יְדֵי שְׁנֵי גַּבָּאִים. הַשְּׁלִישִׁי, וּמִתְחַלֶּקֶת בְּשָׁלֹשׁ – קוּפָּה שֶׁל צְדָקָה שֶׁמִּתְחַלֶּקֶת לָעֲנִיִּים עַל יְדֵי שְׁלוֹשָׁה גַּבָּאֵי צְדָקָה. הָרְבִיעִי, וּבֵית הַכְּנֶסֶת. הַחֲמִישִׁי, וּבֵית הַמִּדְרָשׁ. הַשִּׁשִּׁי, וּבֵית הַבַּדָּא. הַשְּׁבִיעִי, רוֹפֵא. הַשְּׁמִינִי, וְאוּמָּן – מְקִיז דָּם. הַתְּשִׁיעִי, וְלַבְלָר הַכּוֹתֵב סְפָרִים. (וְטַבָּח) הָעֲשִׂירִי, וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת. מְשׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא אָמְרוּ, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהֵא בָּעִיר אַף מְתֻרְגְּמָן – מִינֵי פֵּירוֹת, מְפָנֵי שֶׁמִּינֵי פֵּירָא מְאִירִין אֶת הָעֵינַיִם.

וְנִמְצָא, שְׁחוֹרֵג מִן מֵאָה וְאַרְבָּעִים עָשָׂר אִישׁ שֶׁנִּמְנוּ מִתְּחִילָה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ בָּהּ עוֹד שְׁנֵים כְּדֵי לִגְבּוֹת אֶת קוּפַּת הַצְּדָקָה, וְעוֹד שִׁלְשָׁה כְּדֵי לְחַלְּקָהּ, וְעוֹד אָדָם אֶחָד שֶׁיְּהֵא רוֹפֵא וְאוּמָּן וְלַבְלָר וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וּבְסַךְ הַכֹּל צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ בְּעִיר מֵאָה וְעֶשְׂרִים אִישׁ, וּבָזֶה יֵשׁ עָלֶיהָ שֵׁם עִיר הָרְאוּיָה לְסַנְהֶדְרִין.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר מֵאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים וְכוּ'.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה דֵּעָה נוֹסֶפֶת בְּעִנְיַן מִסְפַּר הָאֲנָשִׁים הַנִּדְרָשׁ בְּעִיר כְּדֵי שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְסַנְהֶדְרִין: תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ בְּעִיר

כשם שהעולם בכלל הוא עולם גשמי שצריכים לגלות בו את הנשמה הרוחנית (אלוקות), כן הוא גם באדם (עולם קטן זה האדם) המורכב מגוף ונשמה, שצריך שיהיו שניהם באופן של מציאות אחת (עד שלא ייתכן להפריד ביניהם, שחלק זה שייך לגוף וחלק זה – לנשמה).

משיחות פרשת ואתחנן ה'תש"נ